

УДК 630*

ВНЕСОК ЛІСІВНИКА ТА ПЕДАГОГА У ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРАЛІСІВ КАРПАТ (ДО 60-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ М.В. ЧЕРНЯВСЬКОГО)

Стойко С. М., Делеган І. В.

Внесок лісівника та педагога у збереження пралісів Карпат (до 60-річчя від дня народження М.В. Чернявського). - С. М. Стойко, І. В. Делеган- Висвітлена наукова і педагогічна діяльність Миколи Васильовича Чернявського – кандидата сільськогосподарських наук, доцента кафедри екології Національного лісотехнічного університету України, старшого наукового співробітника, члена-кореспондента ЛАН України, спадкоємця кращих наукових традицій лісівничої науки України – П.С. Погребняка, П. І. Молоткова, П.С. Пастернака, С.М. Стойка, послідовника європейської школи з. Ляйбундгута, ш. Корпеля, експерта FAO, НАТО, керівника, координатора багатьох національних та міжнародних проектів і форумів, зокрема – українсько-німецького проекту «Дністер» (1997-2002 рр.), швейцарсько-українського проекту розвитку лісового господарства в Закарпатті Forza (2004-2010 рр.), майстра шахової композиції. Основні напрями наукових досліджень ювіляра стосуються лісознавства, лісівництва, екології, природоохоронної та заповідної справи. У науковій діяльності він віддає перевагу експериментальним дослідженням. Наведений список вибраних праць.

Ключові слова: історія науки, наукова творчість, Україна.

Адреса: Інститут екології Карпат НАН України, Україна, м. Львів, Козельницького, 4; E-mail: stepan.stojko@gmail.com

Mykola Cherniavsky: Scientists Foresters (To mark the 60th anniversary of his birth). - S.M. Stojko, I.V. Delehan-The article deals with scientific and pedagogical activity of M.V. Cherniavsky-candidate of agricultural sciences, assistant professor of ecology of the National Forestry University of Ukraine, senior scientist, correspondent member of Ukraine LAN, the heir to the best scientific tradition Forest Science of Ukraine – P.S. Pogrebnyak, P.I. Molotkov, P.S. Pasternak, S.M. Stojko, successor to the European school G. Lyaybundguta, S. Korpela, an expert FAO, NATO, the manager, the coordinator of many national and international projects and forums, in particular - the Ukrainian-German project "Dniester" (1997-2002 g.), the Swiss-Ukrainian forestdevelopment Project in Transcarpathia FORZA (2004-2010 years), master of chess composition. Main directions of scientific research relating to forestry celebrant, forestry, ecology, environmental and nature conservation. In scientific work, he prefers to experimental studies. A list of selected works.

Keywords: history of science, scientific work, Ukraine.

Address: 1 – Institute of Ecology of the Carpathians of NAS of Ukraine, Kozelnyts'ka str., 4, Lviv, 79026, Ukraine; e-mail: stepan.stojko@gmail.com

У кожного мандрівника в житті – свій шлях. Хтось ще молодий, мляво волочить за собою літа, скніючи, скиглячи, намарно розтрачуючись на мізер. А інший – посріблений сивиною, з чималим вантажем гіркого досвіду і мудрості, впевнено крокує вгору крутими життєвими стежками, дивуючи вагомим доробком добрих справ, даруючи людям усмішку. Саме до таких особистостей належить Микола Васильович Чернявський, вчений-лісівник, еколог, природозахисник, майстер шахової композиції і великий трудівник. Народився він 3 січня 1952

року в мальовничому гуцульському селі Брустури Косівського району Івано-Франківської області. Улюблений онук дідуся Миколи Федоровича (1888-1964 р.р.) і бабусі Гафії Семенівни (1896-1984 р.р.) піс в оточенні дбайливих і працюючих горян. Як і більшість поважних гуцулів дід мав велике господарство (овець, корів, коней), був лісорубом і заповзятим мисливцем, володів пасовищами, 16-ма моргами добротного бучково-ялицево-смерекового лісу, що й тепер височіє в урочищі «Біла Кобила». Батько Миколи – Василь Миколайович (1925-1989 р.р.) усе життя

працював у лісі, лісоруб, майстер лісозаготівель, мама – Марія Іванівна (1931-1997 р.р.) – домогосподарка. Молодший брат Миколи, Іван (1954 р.) також лісівник – головний лісничий національного природного парку «Гуцульщина». Тож родина Чернявських–своєрідна лісівнича династія. З раннього дитинства Миколу манили смерекові ліси, приваблювали кришталеві води річки Брустурки, що струменять в обіймах мальовничих скель. Лісова практика молодого Миколи розпочалася ще на початку 60-х років минулого століття коли він допомагав батькові «кубікувати» на гірських лісосіках деревину й жив у колибі лісорубів. Гармонійне гірське середовище, волелюбні і працьовиті гуцули сприяли формуванню лісівника-еколога з опришківським характером.

В 1958-1966 р.р. Микола навчався у Брустурівській восьмирічній, а в 1966-1968 р.р., Коломийській середній школі № 2. Упродовж 1968-1973 р.р. він студент лісгосподарського факультету Львівського лісотехнічного інституту (тепер – Національний лісотехнічний університет України, НЛТУ України). Вже зі студентської лави захопився науково-дослідною роботою. Його дипломна робота виконана під керівництвом А.Й. Швиденка не аби як здивувала державну екзаменаційну комісію оригінальністю ідей і підходів до з'ясування закономірностей формування типів вирубок залежно від типів лісу в Горганах. За дипломом про вищу освіту Микола Васильович - «Інженер лісового господарства». З 1977 р. він кандидат сільськогосподарських наук за спеціальністю 06.03.03 – лісознавство і лісівництво, лісові пожежі та боротьба з ними. Дисертаційну роботу на тему «Оптимальний склад насаджень вологої буково-ялицевої сурамені Українських Карпат» захистив у Харківському сільськогосподарському інституті ім. В.В.Докучаєва. Вчене звання – старший науковий співробітник – йому присвоєне у 1986 р. в Укр. НДІЛГА, доцента – у 2002 р. по кафедрі екології та ландшафтної архітектури Львівського лісотехнічного інституту.

Трудову діяльність Микола Васильович розпочав у 1973 р. інженером Карпатського філіалу УкрНДІЛГА. З 1977 до 1989 рр. працював в Харківському осередку лісівничої науки, УкрНДІЛГА на різних посадах – молодшим, старшим науковим співробітником лабораторії екології, завідувачем лабораторії лісівництва і гідрології лісу. Його наставником був П. С. Пастернак, добрий знавець не тільки карпатських, але й усіх українських лісів. З 1989 року продовжив роботу у Львівському лісотехнічному інституті (тепер – НЛТУ України) на посаді доцента кафедри екології, де працює і до сьогодні.

Викладацьку роботу проводить за напрямками підготовки «Лісове і садово-паркове господарство» зі спеціальностей – «Лісове

господарство», «Садово-паркове господарство», а також «Екологія», «Економіка природокористування». Викладає різні навчальні дисципліни: за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Бакалавр» – «Метеорологія і кліматологія», «Природозаповідна справа»; за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Спеціаліст» – «Екологічна стандартизація і сертифікація»; за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Магістр» – «Менеджмент природоохоронних територій».

М.В. Чернявським вперше (1994 р.) не тільки в Україні, але й, принаймні, у Європі розроблений і започаткований курс «природозаповідна справа», а згодом – і відповідна спеціалізація. Науково-педагогічний стаж вченого становить 38 років.

Основні напрями наукових досліджень ювіляра стосуються лісознавства, лісівництва, екології, природоохоронної та заповідної справи. У науковій діяльності Микола Васильович віддає перевагу експериментальним дослідженням. Він провів фундаментальні дослідження на 60-тих стаціонарах з повним картуванням розміщення деревних і чагарникових рослин у буково-ялицево-смерекових, кедрово-смерекових, липово-ясенево-дубових, грабово-дубових лісостанах Карпат і Лісостепу. Як спадкоємець кращих наукових традицій лісівничої науки України, він, у 1979-2010 рр. продовжив дослідження на 16 стаціонарах, закладених проф. Жуковим А.Б., Погребняком П.С., Фальківським П.К., Ізюмським П.П., Богомолівим А.П., Ігнатенком В.А. у лісостанах Красно-Тростянецької лісової дослідної станції. На серіях пробних площ з рубок догляду (3 секції з різним режимом і контролем) у свіжій ясенево-липовій діброві з різними схемами змішання і розміщення дерев експериментальним шляхом встановлені закономірності динаміки лісостанів, оптимальний склад деревостанів, схеми змішування і розміщення деревних порід. У 1980-х роках Микола Васильович заклав серію стаціонарів з рубок догляду у буково-дубових, грабово-дубових лісах Поділля за схемою: три ступені зрідження, + варіант дерева майбутнього (вперше в Україні), + контроль. Дві серії стаціонарних ділянок започаткував у природному заповіднику «Медобори», дві серії – в ДП «Чортківське ЛГ».

На основі фундаментальних досліджень виконаних на стаціонарах Микола Васильович розробив оригінальний підхід до оптимізації структури і складу деревостанів у динаміці буково-ялицево-смерекових, кедрово-смерекових, липово-ясенево-дубових, грабово-дубових лісів Карпат і Лісостепу. Цей підхід отримав високу оцінку з боку лісівників-практиків, широку підтримку та визнання поміж вчених і послужив засадничою основою подальшого розвитку лісівничої науки в Україні. На його засадах продовжили дослідження учні школи проф. П.С. Пастернака – В.П. Ткач, М.Д. Кучма, М.Д.

Полатайчук, які сформували нову плеяду відомих вчених.

Микола Васильович розробив системи ведення лісового господарства у дібровах України, що знайшло відображення у численних публікаціях та нормативних актах колишнього Союзу РСР [4-15]. Спільно з російськими вченими, на основі популяційних досліджень ним опрацьовані методичні рекомендації з відтворення широколистяних лісів [13].

У 80-х роках М.В.Чернявський розробив методологію визначення екологічного потенціалу лісорослинних умов, які лягли в основу подальших досліджень Інституту екології Карпат [5, 9]. Екологічний потенціал різних типів лісорослинних умов є інтегральним показником взаємодії абіотичних, кліматичних, геологічних і едафічних факторів середовища й слугує основою для визначення потенційної продуктивності зростаючих насаджень. Екологічний потенціал різних типів лісорослинних умов розглядається як відповідність умов середовища еколого-біологічним особливостям створюваних і вирощуваних деревостанів. Виходячи з цього, кількісна оцінка типів лісу розглядається як аналіз системи інформативних показників: кліматичних, орографічних і едафічних умов і рослинності, що репрезентативно відображає закономірності формування і динаміки типів лісу. Вона є регіональною і вірогідною (ймовірною) й розробляється окремо для природних та порушених місцезростань [6, 8].

Екологічний потенціал різних типів лісорослинних умов у регіонах Розточчя, Полісся і Лівобережного Лісостепу визначений на підставі наступних інформативних показників: клімат типу лісорослинних умов, генетичний тип ґрунту, потужність гумусового, гумусованого горизонту ґрунту і запасів гумусу у них, потужність корененаселеного горизонту, рівень залягання ґрунтових вод, склад деревостану, загальна фітомаса насаджень, поточний приріст за запасом, верхня висота, бонітет за верхньою висотою деревостану. За П.С.Погребняком (1968), при цьому, кількісні зміни напруженості екологічних факторів середовища спричиняють різну продуктивність деревостанів, а за М.В.Чернявським – ще й різну стійкість і стабільність лісів. Як екологічний потенціал лісорослинних умов, так і кількісна оцінка типів лісу слугують основою раціонального вибору систем господарювання залежно від типу лісу [4-15, 20].

У результаті співпраці з проф. Швиденком А.З. та проф. Рожковим В.О. (Інститут ґрунтознавства РАН) Микола Васильович розробив унікальну методику розпізнавання та виділення типів лісу на основі аналізу системи інформативних ознак. Його ідея полягає у тому, що за допомогою статистико-математичних методів можна достовірно описати і виділити

(класифікувати) типи лісів на основі інформативних (найбільш значущих) ознак середовища і лісу. Детально ці дослідження висвітлені у одноосібних наукових звітах, публікаціях і виступах на конференціях [8, 10, 14].

Як ґуцул-лісівник, значну увагу Микола Васильович приділяє вивченню функціонування пралісів, як найбільш збережених екосистем світу. Він заклав 4 стаціонари з вивчення пралісів: букових – в Угольці (7 одногектарних проб) та у басейні р. Боржава (безперервний профіль протяжністю 1,6 км з повним картуванням), кедрово-смерекових, реліктової сосни, буково-ялицево-смерекових та смереково-буково-ялицевих – у заповіднику «Горгани» – 42 пробні площі – 2 типологічні профілі та кедрово-смерекових в урочищі «Плай» (Закарпаття, Горгани) – 8 пробних площ (всі – з повним картуванням усіх рослин). У вивченні пралісових екосистем Микола Васильович є достойним послідовником школи Г. Ляйбундгута, Ш. Корпеля. Він уперше в Україні встановив тривалість фаз і стадій розвитку пралісів (відновлення, молодого лісу, жердняку, оптимальної, вибіркової, старіння, розпаду) і їх структурні характеристики. Спільно з фахівцями Карпатського біосферного заповідника ювіляр розробив обґрунтування необхідності включення букових пралісів Карпат до Світової спадщини ЮНЕСКО. Він також запропонував надати такий же самий статусу пралісам Горган.

Микола Васильович завжди послідовно відстоює думку про те, що всі праліси, як найприродніші екосистеми світу, вимагають включення до «Зеленої книги», до Світової спадщини ЮНЕСКО, незалежно від того, де вони є і яку займають площу. До певної міри завдяки старанням ювіляра в ЮНЕСКО ця теза стала основоположною і офіційною щодо включення пралісів до найвидатніших місць світу. На думку Миколи Васильовича, дотепер ми охороняли і зберігали те (види, популяції і угруповання), що виявилось найменш стійким і пристосованим до антропогенного впливу, а не те (праліси), що цей вплив витримало через різні причини найкращим чином завдяки цілісності організації своєї внутрішньої структури і стабільного функціонування. Для пралісів властиві найвищі і найкращі порівняно з усіма іншими екосистемами: природність, цілісність, безперервність функціонування, самовідновлюваність, самоорганізованість, стійкість, збалансованість (припасованість) компонентів і, що найбільш важливо – малозмінюване у просторі і часі середовище існування. Така парадигма дозволяє виділити праліси в окрему категорію заповідних об'єктів, які вимагають свого вичленування з поміж інших найприродніших екосистем і постійного моніторингу за ними.

У 2006-2009 рр. ювіляром розроблені принципи адаптації та впровадження методології ідентифікації особливо цінних для збереження лісів (HCVF) в Україні (пункт 9 сертифікації лісів за принципами FSC) [19]. Особливо цінні для збереження ліси – ліси, що мають одну чи більше таких ознак:

- лісові території, які містять важливі на глобальному, національному або регіональному рівнях: осередки біорізноманіття та/або великі лісові ландшафти, розташовані в межах одиниці господарювання або містять кілька таких одиниць, де життєздатним популяціям більшості, якщо не всіх аборигенних видів, властиві природні характеристики структури, поширення та чисельності;

- лісові території, що містять рідкісні екосистеми та екосистеми під загрозою зникнення, або входять до складу таких екосистем;

- лісові території, які забезпечують основні природно-захисні функції;

- лісові території, що є визначальними для задоволення основних потреб та/або для традиційної культурної ідентичності місцевих громад [19].

Микола Васильович розробив принципи планування та проведення господарських заходів в особливо цінних для збереження лісах згідно з чинною законодавчо-нормативною базою ведення лісового господарства в Україні та програму їх моніторингу (стану лісів та оцінки ефективності заходів із збереження або поліпшення ознак) [19]. Ці підходи вже застосовуються при сертифікації лісів Івано-Франківщини.

У період з 1989 до 1994 р.р. під керівництвом Миколи Васильовича розроблена система моніторингу стану ґрунтів і рослинності Львова. Його учнем Я.В.Геником захищена кандидатська дисертація на тему «Вплив важких металів на рослинність і ґрунти урбанізованих територій». Вперше для одного із великих міст заходу України – Львова, проведено комплексне дослідження нагромадження важких металів ґрунтами, трав'янистими газонами, корою, листям, хвоєю та опадом деревних порід (105 пунктів мережі екомоніторингу, 4 екологічні профілі). Встановлені середні значення нагромадження свинцю, кадмію, цинку, міді, нікелю, кобальту, молібдену і ін. металів, а також середні коефіцієнти їх аномальності в ґрунтах та опаді. Складені карти поширення кожного елемента зокрема, а також карти сумарного поліелементного поширення важких металів в опаді та ґрунтах Львова. Вивчено характер нагромадження хімічних елементів у різних типах вегетуючої поверхні в однакових за рівнем забруднення зонах. Встановлена роль рослинності і ґрунтів як біогеохімічного бар'єру. Простежене

нагромадження важких металів різними видами деревних рослин. Висунута і певною мірою обґрунтована гіпотеза щодо механізму відносної стійкості дерев до забруднення важкими металами, як передадаптивна здатність видів – неспецифічна форма пристосування до змінених умов середовища. Встановлені інформативні показники забруднення довкілля (індекс чистоти повітря, коефіцієнт біологічного поглинення, радіальний приріст дерев (клена гостролистого і в'яза гладкого), концентрація елементів у верхньому шарі ґрунту і певною мірою – комбінований клас дефоліації і дехромації листя/хвої) та опрацьовані рекомендації для посилення екологічної ролі зелених насаджень та щодо особливостей озеленення великих міст, які знаходяться під впливом інтенсивного техногенного забруднення.

Микола Васильович зробив значний внесок в опрацьовання принципів типології і бонітування мисливських угідь України. Його практичні рекомендації щодо розвитку мисливського господарства при запровадженні багатофункціонального, наближеного до природи ведення лісового господарства впроваджені у виробництво і широко застосовуються лісовими підприємствами Українських Карпат [2]. Він розробив лісомисливське районування України за оригінальними принципами, суть яких полягає у застосуванні критеріїв провідних факторів середовища у поєднанні з поширенням звірів і птахів у нерозривній єдності з якістю мисливських угідь. В Україні ним виділено 7 лісомисливських областей: А – Українське Полісся; В – Лісостепова Правобережна; С – Лісостепова Лівобережна; D – Північностепова; Е – Південностепова; F – Карпатська; G – Кримська. У межах Українського Полісся є дві лісомисливські округи і п'ять лісомисливських районів, у межах Лісостепової Правобережної області – дві округи і три райони; Лісостепової Лівобережної області – одна округа й три райони; Північностепової області – три округи і п'ять районів; Південностепової області – одна округа і п'ять районів. У Карпатській лісомисливській області виділено дві округи і три райони, а в Кримській лісомисливській області – одна округа і два райони. Миколою Васильовичем опрацьована чотирьохрівнева типологія мисливських угідь, за якою найкрупніший таксон – екотоп мисливських угідь, нижчі рівні – категорія, група і тип мисливських угідь. Бонітування мисливських угідь опрацьоване з одним із авторів цього повідомлення. При бонітуванні угідь із усієї різноманітності факторів, що впливають на життя мисливських тварин, для кожного виду виділено основний фактор, який різко погіршує умови існування і спричинює скорочення чисельності виду, а отже, перешкоджає вести на нього господарство. Саме

цей фактор, взятий за середньою багаторічною характеристикою, слугує основою для встановлення бонітету угіддя. Бонітування вважається найскладнішим і найвідповідальнішим етапом мисливського впорядкування. Найбільш ретельно опрацьовані принципи бонітування угідь для лося, оленя, сарни, кабана, зайця, борової й водоплавної дичини.

У сфері наближеного до природи і багатофункціонального лісівництва Микола Васильович уперше в Україні наближене до природи лісівництво означив як систему ведення лісового господарства, за якої безперервно існує лісовий покрив, відтворюється структура природних різновікових лісів, постійно підтримується стійкість деревостанів, деревина вирубується в обсязі річного приросту, зберігається біотичне різноманіття лісових екосистем, характерною є постійна стабільність водоохоронних, захисних, кліматорегулюючих, санітарно-гігієнічних, оздоровчих та інших корисних властивостей лісів [15,16]. Він розробив Концепцію створення демонстраційних стаціонарів з наближеного до природного = природоохоронного лісівництва.

За М. В. Чернявським багатофункціональне лісівництво базується на розумінні лісу як природної екосистеми, що використовується без надуживання, зберігаючи свою цілісність і самовідновлюваність. Ведення лісового господарства за екосистемного підходу ґрунтується на кращих традиціях лісівництва, які нині викристалізувались у вчення наближеного до природи формування і вирощування лісу. Наближене до природи лісівництво передбачає, на підставі моделювання природних процесів, проведення такої системи заходів, яка посилює стійкість деревостанів і їх багатофункціональну роль за мінімально доцільного і необхідного втручання в ліс. Технологія створення і формування деревостанів базується на вирощуванні цільових насаджень залежно від мети господарювання, кліматичних і ґрунтово-гідрологічних умов, біології і екології порід. При цьому застосовуються різні, але якомога ближчі до природного лісу, більш індивідуальні і диференційовані підходи до планування і ведення лісового господарства.

Він розробив «Концепцію з наближеного до природи лісівництва» для лісів України (співавтори – Криницький Г.Т., Парпан В.І., Коржов В.Л., Рековець М.М., Тарасенко В.О.), яка затверджена ДКЛГ України 2010 р. Ювіляр є один із авторів впровадження кластерного аналізу лісового сектору Карпатського регіону України.

Миколою Васильовичем виконані безпрецедентні за масштабами лісівничі дослідження з проблеми рубок переформування. У рамках проекту FORZA (Швейцарсько-український проект розвитку лісового

господарства в Закарпатті) він спільно з виробничниками заклав: в Закарпатській області 126 стаціонарів з рубок переформування у 38 типах лісу – від низинних дубових до високогірних; в Івано-Франківській області – 6 стаціонарів. Особисто заклав 12 однокотарних пробних площ з рубок переформування у дубових заплавних лісах (3 різні ступені зріджування + контроль) і 12 стаціонарів у буково-дубових лісах (та ж схема) у Закарпатті; 12 стаціонарів разом з науковцями України і Швейцарії у буково-ялицево-смерекових лісах Карпатського біосферного заповідника – переформування похідних ялинових лісів у змішані структуровані ліси.

Спеціально для потреб лісгосподарського виробництва Микола Васильович уперше в Україні у «Правилах поліпшення якісного складу лісів» (2007) написав розділ «Рубки переформування», а також розробив спеціальну «Інструкцію з рубок переформування». Рубки переформування ювіляром розглядаються як комплексні рубки, спрямовані на поступове перетворення одновікових і/або чистих у різновікові й/або мішані багатоярусні лісові насадження, низькостовбурних у високостовбурні деревостани. Лісівничі заходи для досягнення мети переформування деревостану встановлюються конкретно для кожної ділянки із зазначенням терміну його проведення, повторюваності та інтенсивності.

Разом з Агенством регіонального розвитку Закарпаття, як науковий керівник проекту у 2006-2008 рр., вчений, проаналізувавши різні види альтернативної енергії і можливість їх застосування, розробив концепцію комплексного використання біомаси у Закарпатті. У 2010-2011 рр. дав оцінку біомаси (ліси, вживана деревина, сільське господарство, відходи) в Україні (він єдиний експерт від України) у рамках проекту ЄБРР за участю Туреччини, Болгарії, Білорусі, Румунії [1].

Працюючи за проектом FLEG „Удосконалення систем правозастосування й управління в лісовому секторі у країнах-учасницях Європейської політики добросусідства та Росії” за участю Росії, Азербайджану, Грузії, Вірменії, Молдови, України, 2010-2011 рр., Микола Васильович сформулював оригінальне визначення незаконних рубок, незаконної заготівлі деревини, нелегальної деревини [20]. Незаконна (нелегальна) рубка – рубка, здійснена громадянами чи підприємствами без дозвільних документів, або з недотриманням встановлених для вирубки деревини чинних правил, або з маніпулюванням обсягів заготівлі чи технічних даних деревини, або з ухиленням від податків і зборів за продукцію, або з недотриманням встановлених правил продажу пиломатеріалів, або видачі концесій. Нелегальна лісозаготівля

може розглядатися як заготівля деревини, що здійснюється без наявності офіційних дозвільних документів згідно чинного законодавства чи за їх наявності, але не у відведеному місці, або рубання більшої кількості, ніж дозволено дерев, а також рубання дерев не тих порід, які вказані у дозвільних документах (згідно з чинним Кримінальним кодексом України), або з недотриманням встановлених для вирубки деревини чинних правил, або після встановлених у дозвільних документах термінів рубки, або після винесення рішення про припинення, обмеження або припинення діяльності лісокористувача або права користування лісовим ділянкою. За М. В. Чернявським нелегальна деревина – деревина, яка заготовлена або добута шляхом: крадіжки, недозволеного лісоповалу, незаконного рубання або перевезена, перероблена, куплена або продана з порушенням або в обхід державних норм і правил. Розмежування і точне трактування цих трьох понять (незаконна рубка, нелегальна лісозаготівля і нелегальна деревина) створює передумови для законодавчих основ боротьби з незаконними рубками [20].

Миколою Васильовичем здійснено аналіз законодавчого регулювання у сфері неефективних і несталих методів ведення лісового господарювання і незаконних рубок лісу, можливостей для корупційних ризиків та схем у контексті дозвільного регулювання використання лісових ресурсів.

Він першим висловив думку про те, що необхідне створення білатеральних біосферних резерватів «Роточья» (з Польщею), «Мармароські гори» (з Румунією), «Полісся» (з Польщею), біосферного заповідника «Горгани». Разом з колегами він обгрунтував створення природних заповідників «Горгани» та «Медобори», біосферного заповідника «Розточья», національного природного парку "Гуцульщина", регіональних ландшафтних парків «Знесіння», Надсянського, «Полянський», «Равське Розточья», «Винниківський», заказників «Корналовичі», «Кошів», «Дубовий гай», виділення шести лісових генетичних резерватів, обгрунтування екомережі Карпат та запропонував специфічні диференційовані способи підтримання стійкості лісових екосистем на природозаповідних територіях через впровадження окремих постулатів наближеного до природного лісівництва. Десятки його праць присвячені вивченню стану рослинності і способам її збереження на заповідних територіях України [17-19].

На загал за роки наукової та педагогічної діяльності вчений опублікував понад 300 наукових та навчально-методичних праць. У своїй роботі М. В. Чернявський надає перевагу узагальнюючим працям, особливо для практиків

лісового господарства. Допоки він єдиний співавтор трьох видань – довідників для лісничого, які вийшли в Україні інтервалом понад тридцять років – «Посібник карпатського лісника» (1980), «Справочник лесовода» (1990) та «Порадник карпатського лісника» (2008); в останньому він був редактором. Інші праці ювіляра у цьому аспекті стосуються екологічних засад організації та ведення лісового і мисливського господарства в Україні [2,15,16-21].

Микола Васильович Чернявський, як офіцер запасу, приймав участь у ліквідації аварії на ЧАЕС: служив командиром пожежної взводу на 4-му енергоблоці. Як науковець, після аварії, досліджував лісовідновлення у зоні ЧАЕС [3]. Ювіляр є потужною інтелектуальною силою лісничої науки не тільки України, а й усієї Європи. Його дослідницьке слово звучить на важливих конференціях, семінарах, форумах, з його думкою звіряються науковці і практики України, Росії та інших країн.

Чернявський М.В. вільно володіє російською, німецькою та польською

мовами. Співпрацюючи з вченими-лісниками багатьох країн світу неодноразово бував в Австрії, Албанії, Білорусі, Грузії, Кубі, Латвії, Литві, Ліхтенштейні, Молдові, Німеччині, Польщі, Росії, Румунії, Словаччині, США, Угорщині, Чехії та ін. Він експерт FAO, НАТО, керівник, координатор багатьох національних та міжнародних проектів і форумів, зокрема – українсько-німецького проекту «Дністер» (1997-2002 рр.), Швейцарсько-українського проекту розвитку лісового господарства в Закарпатті FORZA (2004-2010 рр.).

Микола Васильович захоплюється шаховою композицією – складанням шахових задач (з 1970 р.). Понад 280 його задач опубліковані у всіх шахових країнах світу. Отримав 36 призів і 48 відзнак на міжнародних шахових конкурсах. Був капітаном збірної України (1980-1982), яка здобула срібні медалі в командній першості СРСР. Дев'ять шахових композицій Миколи Васильовича увійшли в "Album FIDE" – збірника кращих шахових задач світу. Понад 25 років він редагував шахові відділи в газетах і журналах. Ювіляр є автором десятка теоретичних статей з шахової композиції. Він щороку проводить міжнародні конкурси складання задач-мініатюр у офіційному виданні українських шахових композиторів «Проблеміст України». Активно працює як проблеміст і як арбітр.

Микола Васильович значну увагу приділяє вихованню студентів, молодих вчених – аспірантську підготовку проводить з 1987 року. Під його керівництвом захищена одна кандидатська дисертація, підготовлено три. Його люблять і шанують студенти, аспіранти та здобувачі наукового ступеня, поважають колеги по роботі. Особисте життя ювіляра склалося щасливо, разом з дружиною Галиною

Дмитрівною, судмедекспертом, донькою Ольгою, лікарем, тішиться внуком Михайлом – майбутнім лісівником.

Життєвий шлях і творчий доробок ювіляра заставляє мислити, удосконалюватись, творити. Переконає, що основні складники сенсу життя – працьовитість, мудрість, і зокрема, творчість, яка, керована любов'ю до ближніх і до Батьківщини, збагачує стан суспільства добрими справами і матеріальними благами, розвиває почуття краси і гармонії. Микола Васильович бадьоро крокує вперед. Обминає малозначущі події, сторониться

метушливих зустрічей, уникає безцільного застїлля, чужі для нього беззмістовні розмови і безплідні діла. Він безмежно залюблений у Гуцульський Край, у рідне село Брустури.

Колектив Національного лісотехнічного університету України, колеги, друзі і знайомі щиро вітають Вас, Миколо Васильовичу, з Днем народження і бажають міцного здоров'я на довгі-довгі роки. Нехай доля усміхається Вам щасливими днями, а Ваші добрі справи відгукнуться у серцях людей повагою й добрим словом.

1. Бедя О.І., Грищенко В.С., Казаков А.М., Родіна В.І., Чернявський М.В., Чопак В.Ю. Концепція комплексного використання біомаси у Закарпатті. – Ужгород, 2008. – 204 с. Доступно: <http://www.agg.com.ua/>
2. Делеган І.В., Чернявський М.В., Феннич В.С. Перспективи розвитку мисливського господарства в Закарпатті (Практичні рекомендації щодо розвитку мисливського господарства при запровадженні багатofункціонального, наближеного до природи ведення лісового господарства). – Івано-Франківськ: Фоліант, 2007. – 158 с.
3. Кучма Н.Д., Подкур П.П., Шлончак Г.А., Савушик Н.П., Чернявський Н.В. Особливості лесовосстановлення на дезактивованих площах зони ЧАЭС. // Лесоводство и агролесомелиорация. – Киев: Урожай, вып. 91, 1990. – с. 18-22.
4. Рекомендации по усовершенствованию лесоводственных мероприятий в дубравах. / Федец И.Ф., Лохматов Н.А., Чернявский Н.В., Богомолов А.П., Ткаченко Б.В., Тшук А.А., Гречуха В.В., Игнатенко В.А., Кучма Н.Д. // Сборник рекомендаций и методических указаний по лесному хозяйству и защитному лесоразведению. - Харьков, 1989. – с. 63-86.
5. Чернявский Н. В. Экологический потенциал типов лесорастительных условий, как основа оптимизации структуры сосновых древостоев. // Сб. науч. тр. ЛитСХА "Ход роста и строение древостоев", Каунас-Академия, 1983. – с. 56-58.
6. Чернявский Н. В. Подход к разработке количественной оценки типов леса УССР. // Сб. "Весесоюзн. конф. "Современные проблемы лесной типологии", г.Львов, 1983. - с. 69-71.
7. Чернявский Н.В. (соавтор). Лесовосстановление в дубравах УССР. – М.: Гослесхоз-ВДНХ, 1984. – 10 с.
8. Чернявский Н.В. Подход к разработке количественной оценки типов леса УССР //Сб. науч. тр. «Современные проблемы лесной типологии». – М.: Наука, 1985. –С.72-75.
9. Чернявский Н. В. Экологический потенциал и производительность дубрав лесостепи Украины //Сб."Закономерности роста и производи тельности древостоев, Тез. докл. – Каунас, 16-17 апр. 1985 г. – с. 181-183.
10. Чернявский Н. В. Усовершенствовать систему лесоводственных мероприятий по ведению лесного хозяйства на зонально-типологической основе с учетом целевого назначения лесов и возрастного строения древостоев для лесов Украинской ССР. Отчет о НИР (заключит.) / УкрНИИЛХА. № ГР 81097426; Инв. №. 0285.0081420.– Харьков, 1985.–249 с.
11. Чернявский Н.В. (соавтор). Основные положения по ведению хозяйства в дубравах. – М.: Гослесхоз, 1987. – 44 с.
12. Чернявский Н.В. (соавтор). Программы формирования оптимальных древостоев. / Нормативно-справочные материалы для таксации лесов Украины и Молдавии. – К.: Урожай, 1987. - с. 314-329.
13. Чернявский Н.В. (соавтор). Методические рекомендации по воспроизводству разновозрастных широколиственных лесов европейской части СССР (на основе популяционного анализа).– М.:ВАСХНИЛ,1989.–19 с.
14. Чернявский Н.В. Методика распознавания и выделения типов леса на основе анализа системы информативных признаков. // Лесоводство и агролесомелиорация. – К.: Урожай, 1990. – Вып. 80. – С. 6-10.
15. Чернявський М. Екологічні засади організації та ведення лісового господарства в Україні. // Праці наук. товариства ім. Т.Г.Шевченка: Екотехнології. – Львів, 1998. – Том II. Розділ V. – С. 561-576.
16. Чернявський М.В., Швіттер Р., Ковалишин Р.В. та ін. Наближене до природи лісівництво в Українських Карпатах.– Львів: ЛА Піраміда, 2006. – 88 с. Доступно: <http://www.forza.org.ua>
17. Чернявський М.В. Природоохоронне лісівництво у дубових лісах Лїсостепу //Зб. наук. праць НІТУ. – Львів, 2006. – Вип. 30. – С. 178-187. Доступно: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/lglpdp/2006_30/178_Czer-niawski_LG_30.pdf
18. Чернявський М.В., Шпільчак М.Б. Природний заповідник «Горгани». – Івано-Франківськ: Фоліант, 2010. – 76 с. Доступно: http://awsassets.panda.org/downloads/gorgany_nature_reserve.pdf
19. Чернявський М. В. (співавтор). Особливо цінні для збереження ліси: визначення та господарювання. (Практичний посібник для України). High Conservation Value Forests Toolkit. A practical Guide for Ukraine. Друга редакція, 20 червня 2008. – 147 с. Доступно: www.hevf.org.ua/ocz1.pdf
20. Чернявський М. В., Соловій І. П., Генік Я. В. та ін. Проблеми доступу місцевого населення до лісових ресурсів та незаконні рубки в лісах Карпат і Західного Полісся / за ред. М. В. Чернявського, І. П. Соловія, Я. В. Геніка : монографія. – Львів : Зелений Хрест, Ліга-Прес. – 2011. – 256 с. Доступно: http://www.gcs.org.ua/publish/FLEG_monograf.pdf
21. Chernyavsky M.V. Forests of Ukraine and improvements of forest management. // Restoration of Forest. Environmental Challenges in Central and Eastern Europe. NATO ASI Series. Series 2: Environment – Vol. 30. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht, Boston, London, 1997. – P. 195-204.

Отримано: 11 березня 2012 р.

Прийнято до друку: 12 грудня 2012 р.